

UDK 792.07(437.3Praga)Rádł B.

DOI 10.51937/Amfiteater-2025-1/78-96

Povzetek

V Knjižnici Gledališkega inštituta v Pragi hranijo tako imenovane Rádlove albume – zvezke s kolaži, v katerih najdemo fotografije gledaliških predstav, dramska besedila, kostumske skice, izrezke iz časopisov in zapise. Ponujajo nam avtentičen vpogled v način dela vodilnih predstavnikov češke medvojne gledališke avantgarde. V njih se odraža navdušenje nad improvizacijo, igro, lahkotnostjo in slogom, ki preči vsakršne meje. Članek na kratko predstavi to izvirno referenco kot odličen vir za razlago češke medvojne avantgarde, pa tudi za korekcijo njenih obstoječih interpretacij, saj osvetljuje njene najmočnejše vidike, pa tudi šibke točke in omejitve.

Ključne besede: češka medvojna gledališka avantgarda, Praga, Osvoboženo gledališče (Osvobožené divadlo), Bedřich Rádł, Otto Rádł, kolažni album

---

Dr. **Petra Ježková** je gledališka zgodovinarica in urednica, ki proučuje češko gledališče in kulturo 19. ter prve polovice 20. stoletja. Od leta 2007 je zaposlena na Oddelku za študije češkega gledališča na Umetnostnem in gledališkem inštitutu v Pragi (ATI), kjer je glavna nosilka projekta *Enciklopedija češkega gledališča*. Je pobudnica in vodja knjižne zbirke *Nota bene*. Od leta 2018 je vodja omenjenega oddelka, od leta 2024 pa tudi glavna urednica strokovne publikacije *Divadelní revue* (Gledališka revija).

petra.jezkova@idu.cz

Kolažni album kot izvirni vir za raziskovanje češke medvojne gledališke avantgarde

---

Petra Ježková

Oddelek za študije češkega gledališča, Umetnostni in gledališki inštitut, Praga

---

V zadnjih letih je opazen precejšen razmah zanimanja za avantgardo – ne le na Češkem in ne le v gledališču. V češkem prostoru se porast vračanja k avantgardi odraža v obliki številnih razstav, projektov, štipendij, razprav in knjig na to temo. V splošnem pa se nam v tovrstnih projektih, poglobljenih študijah in raziskavah pogosto ne uspe izogniti nečemu, kar pravzaprav niti ni nenavadno, temveč ravno nasprotno – splošno značilno za intenzivno znanstveno proučevanje: ob poglobitvi v določeno tematiko si neradi priznamo njene omejitve oziroma je ne umestimo v kontekst drugih pojavov njenega časa. Na gledališkem področju bi to denimo lahko pomenilo nepristransko primerjavo z dogajanjem na uradnih čeških institucionalnih odrih. Prav tako ni treba in tudi ne bi bilo pošteno, da bi pojave retrospektivno ocenjevali z dihotomijo tipa: »novo – izvirno – boljše« proti »staro – klasično – slabše«. Tovrstni pristop temelji na določeni ahistorični drži. Pri tistih retrospektivnih klasifikacijah, kjer »naprednost« pogosto precenjujemo kot kvaliteto (predvsem zato, ker že poznamo nadaljnji razvoj dogodkov), pa se nekaterim preteklim pojavom neupravičeno pripisujeta vodilna vloga in superiornost.

Namen mojega članka ni zanikati neizpodbitne vloge in prispevka razcvetov avantgardne umetniške ustvarjalnosti. Želim le opozoriti na nekatere splošno prisotne značilnosti pa tudi dejanske omejitve ključnih eksperimentov češke medvojne gledališke avantgarde, in sicer na podlagi specifičnega vira – tako imenovanih *Rádlvih albumov*, ki jih hranijo v Knjižnici Gledališkega inštituta v Pragi. Gre za izredno avtentično gradivo v obliki nekakšnih kolažnih albumov. Ti vsebujejo raznolik material, ki ga sestavljajo fotografije, izrezki iz tiskovin, kostumske skice, scene, plakati, gledališki napisi, besedila, scenariji ipd. Gre za nekakšen zasebni arhiv najrazličnejših ostankov in sledi dejavnosti mladega gledališkega kolektiva, in sicer v treh neobjavljenih zvezkih. Brata Otto in Bedřich Rádl sta se v mladostnem navdušenju nad gledališčem povezala z najpomembnejšim in najuspešnejšim prizoriščem češke medvojne avantgarde – Osvoboženim gledališčem (Osvobožené divadlo). Otto Rádl je

bil tudi navdušen fotograf, ki je gledališče svojstveno ujel v neposredne, spontano nastale podobe, iz katerih zaradi njegove vključenosti v umetniški kolektiv in proces veje pristno vzdušje.

Ni dvoma, da je avantgarda prinesla osvežujoče impulze v evropsko gledališče, zagotovo kot odziv na grozote prve svetovne vojne, ki je do temeljev pretresla gotovosti človeškega obstoja. Zato je tudi bila takšna, kot je bila – lahkotna, zaletava, igriva, eksperimentalna, nebrzdana, svobodna, na videz skoraj brez mej. Kljub navdušenju in priznanju, ki sta vsekakor upravičena, pa nekritično poveličevanje in precenjevanje njenih manifestacij ni na mestu, ne da bi priznali, da je imela tudi svoje omejitve. Tako kot mladost je tudi avantgarda lahko ponudila nepozabne sugestije, a ji je pri tem pogosto zmanjkalo globljih vsebin. Zato se je v poznejših fazah preobrazila, saj so njeni ustvarjalci zoreli in se sčasoma usmerili v bolj intimne, klasične in resne oblike.

Na področju češke medvojne gledališke avantgarde je proces zorenja in staranja ustvarjalcev ter ustvarjalnih oblik sovpadel z umetniško stagnacijo in krizo velikih institucionalnih odrov. Ob koncu 20. stoletja so gledališčniki obeh taborov začutili, da bi se lahko medsebojno obogatili; prišlo je do nekakšne simbioze. Avantgardo so pri uresničevanju ambicij namreč začele nevarno ovirati prostorske in organizacijske omejitve manjših eksperimentalnih prizorišč pa tudi elementi diletantizma, ki se jim pri amaterskem ali polprofesionalnem delovanju ni mogoče izogniti. Vodilni ustvarjalci na velikih institucionalnih odrih pa so pričeli spoznavati, da stagnacija ponovno ogroža tudi uradno gledališče. Tako je zlagoma dozorela zamisel, da bi za pomladitveno injekcijo uporabili avantgardne impulze. V največjih čeških gledaliških središčih – v Pragi, Brnu in Ostravi – so velikim odrom začeli dodajati tudi studijske, njihovo vodstvo pa zaupali umetnikom z manjših avantgardnih prizorišč.

Prevedla Urška Daly